

3

İSLÂM'DA AİLE VE ÇOCUK TERBİYESİ

SEMPOZYUMU

(TEBLİĞ VE MÜZAKERELER)

I

Doç. Dr. Musa Kâzım YILMAZ * Doç. Dr. Mustafa BAKTIR * Doç. Dr. Abdullah
ÖZBEK * Yard. Doç. Dr. Abdülkadir ETÖZ * Prof. Dr. Necmeddin TOZLU
Doç. Dr. Mehmet Faruk BAYRAKTAR * Doç. Dr. Bayraktar BAYRAKLI * Hülya
KÜÇÜK * Dr. Tahsin NART * Dr. Mehmet Emin AY * Prof. Dr. Asaf ATASEVEN
Doç. Dr. Osman TÜRER * Doç. Dr. Abdullah AYDINLI * Dr. Sabri AKDENİZ

BU KİTAP

İLMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI
ARAFINDAN HAZIRLANMIŞTIR

ilmî nesriyat
İÇ VE DIŞ TİCARET A.Ş.

İLMÎ NEŞRİYAT 12

İSLAMÎ İLİMLER ARAŞTIRMA VAKFI (İSAV)
Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi : 18

Editör : *Prof.Dr. İbrahim CANAN*
Redakte : *Seyyit Ali TÜZ*
Tashih : *Heyet*
Sayfa tertibi : *İsmail KURT*

Dizgi : *Sinan CUMHUR*
Baskı : *POLAT OFSET*
Cilt : *YEDİĞÜN Mücellithanesi*

7. Tebliğ:

EĞİTİMİN DOĞUM ÖNCESİ BOYUTU

Doç. Dr. Bayraktar BAYRAKLI

M.Ü. İlahiyat Fak. Öğr. Üyesi

Eğitim sistemleri arasındaki temel farklar, bu sistemlerin bazen hareket noktalarında, bazen de gayelerinde, çoğunlukla da metod ve vasıtalarında görülür. Batı eğitim sistemlerinin kendi aralarındaki farklar, milletlerin sahip olduğu kültür ve bu kültürün yarattığı felsefeden kaynaklandığı gibi, eğitimi yürüten siyasî kadroların anlayışından da meydana gelmiş olabilir. İslâm eğitim anlayışı ile Batı eğitim sistemleri arasındaki temel farklar ise, bu iki âlemin düşünce kaynağında yatan anlayıştan kaynaklandığını sanıyorum. Genelde İslâm eğitiminin temelinde Kur'an-ı Kerim bulunurken, Batı sistemlerinininde insan düşüncesinin ürünü olan felsefe yer almaktadır. İlâhî düşünce ile insanî düşünce arasındaki fark, ya da farklar, bu iki âlemi birbirinden ayırmaktadır. Bu farkları eğitimin doğum öncesi boyutunda şu şekilde sıralayabiliriz:

1- Kur'an-ı Kerim'e göre, eğitim doğumdan önce başlamaktadır. Kur'an eğitim olgusunu tohumdan ele almaktadır. Doğum sonrası eğitim, doğum öncesi eğitimin uzantısı durumundadır. Kur'an'da eğitimin doğum öncesi başladığını gösteren bazı ayetlerden örnekler verelim: "*Rahimlerde sizi dilediği şekilde şekillendiren Allah'tır.*" Bu ayetteki "Savver" fiili hem beden ve hem de psikolojik olarak şekillendirmeyi ifade etmektedir. Çünkü psikolojik özellikler olmaksızın cismanî özellikler hiçbir şey ifade etmediği gibi, cismanî varlık olmayınca da psikolojik özellikler insan için hiçbir şey ifade etmemektedir.

Yukarıdaki ayette geçen "şekillendirme" olgusuna dikkati çeken İbn Sînâ bu hususta şu izahı yapmaktadır: "Musavvire gücü, yani tabiatı şekillendiren güç. Bunun fiilleri, yaratıcının izni ile ortaya çıkar. Bu fiiller de, organları sınırlandırmak, şekillendirmek, aralarında belli boşluklar bırakmak, yumuşatıp pürüzsüz hale getirmek, sertleştirmek, konumlandırmak, aralarındaki işbirliğini sağlamak hasılı organların güçleri oranında fiillerini gerçekleştirmek işleridir. (1)

Beşerî eğitim, insanın doğuştan getirdiği kabiliyetleri geliştirmekle işe başlamaktadır. İlâhî terbiye ise, bu kabiliyetleri var etmekle işe başlamaktadır. Beşerî eğitim insanın kabiliyetlerini geliştirip yönlendirir, karakterine şekil verir, iradesini kuvvetlendirir, seçeneklerine rehberlik ederken, ilâhî terbiye ise bunların temelendiği biyolojik ve psikolojik yapının şekillenmesiyle harekete geçer. Demek ki, birisi var olanı geliştirirken, diğeri olmayanı var etmektedir.

Bilindiği gibi, beşerî eğitim öncelikle insanlar arasındaki ferdî farkları tesbit eder, eğitimin metod programlarını bu ferdî farklar psikolojisine göre uygular. İlâhî eğitim ise, anne karnında insana şekil verirken, bu ferdî farklar kanununu koyarak faaliyetini sürdürür. Başka bir ifadeyle, ilâhî terbiyeye yön veren kanun, insanların farklı kabiliyette ve farklı mesleklere yatkın olarak yaratıldıkları esasdır. Beşerî eğitim insanların farklı yatkınlıklarına göre faaliyetini yürütür. Bu faaliyet, bir bakıma, insan yaratırken ona farklı yatkınlıkları veren ilâhî terbiyenin bir uzantısı olarak sürdürülür. Bu esastan hareketle diyebiliriz ki, Allah insanlara anne karnında şekil verirken, onları birbirinden farklı yaratır ve bunu eğitimine esas ilke olarak alır. Neden böyle farklı yarattığının gerekçesini de izah eder. Zuhruf Sûresi'nin 32. ayeti bunu ifade etmektedir. " *Birbirlerini istihdam etmeleri için, kimini ötekine derecelerle üstün kıldık...*" Demek ki, ilâhî terbiye, dünya hayatının yürüyebilmesi için, insanların farklı mesleklere ayrılmasını zarurî görmüştür. İş bölümünde yerlerini almaları için de farklı kabiliyet ve yetenekte yaratılmalarını takdir etmiştir. Aksi halde, bütün insanlar dâhî denilecek seviyede yaratılsalardı, biri diğere boyun eğmez, biri diğere iş gördüremezdi ve neticede dünya hayatı devam edemezdi. Demek ki, ilâhî terbiye, insanların meydana getirecekleri toplumun yapısını dikkate alarak, önceden insanların farklı yaratılmasını ve onun o düzeyde eğitilmesini öngörmüştür. Bu esa-

stan hareketle diyoruz ki, beşerî eğitim ferdî farkları tesbit etmiştir ama, ilâhî eğitim onu bu tesbitten önce var etmiştir. İlâhî terbiye, insana anne karnında şekil verirken, uzun vadeli bir takdirle, onun dünya hayatında takip edeceği çizgiyi de tayin etmiştir.

A'lâ Sûresi'nin 2. ve Şems uresi'nin 7. ayetlerinden anlıyoruz ki, Allah yarattıktan sonra, tüm yaratıklarda olduğu gibi, insana çeşitli kabiliyetler vermiş ve onları bir nizam içinde tesviye etmiştir. Bu fiil de O'nun "**Rab**" ve "**Rahman**" sıfatlarının bir gereği olarak tecelli etmiştir. İnsanın psikolojik yönünü şekillendirirken, ona verdiği en önemli özelliklerden biri de seçme yeteneğidir. Şems Sûresi'nin 8. ayeti, insan şahsiyetinin derinliklerinde doğumdan önce "kötüye temayül" ile "iyiye temayül" duygularının var olduğunu gösteriyor. İnsanın hürriyeti ve sorumluluğu bu seçenek sayesinde meydana gelmektedir. Bu çizgiye kadar, doğum öncesi terbiye gelir, bundan sonra beşerî eğitim başlar. Onun içindir ki, Allah Şems Sûresi'nin 9 ve 10. ayetlerinde "*Onu temizleyip parlatan gerçek kurtuluşa ermiştir*", "*Onu kirletip gömen de ziyan etmiştir.*" buyurarak beşerî eğitimin başladığı noktayı belirtmektedir. İyi ve kötü duygularını insanın derinliklerine yerleştiren Allah'tır ama, kötü duygudan kaçınıp, iyiye yönelme filini de insanın cüzî iradesi meydana getirmektedir. Onun için, kurtuluş ve ziyan insan iradesinden kaynaklanmaktadır.

2- İslâm eğitiminin en çok dikkat edilmesini istediği husus "helâl ve haram" meselesidir. Anne ve babanın yedikleri lokma ile çocuklarını besledikleri lokmanın haram olmaması, İslâm eğitimi bakımından çok önemli bir konuyu teşkil eder. Haram lokmanın insan karakterini etkileyeceği inancını benimseyen İslâm eğitimi, çocuğa verilen anne südünün helâl olmasını, dolayısıyla, annenin ve babanın helâl lokma ile büyütülmesini ister. Onun içindir ki, çocuğun iki yaşına kadar emdiği sütün karakterine tesir edeceğini savunur ve ona süt veren öz annesi değilse, süt annesi olacağı ilkesini getirir. Demek ki, "süt annelik" müessesesi, sütün çocuğun karakterine ne denli tesir edeceğinin önemli bir delilidir. İslâm eğitimi, helâl lokma ile büyüyen bir çocukla haram lokma ile büyüyen bir çocuğun eğitim imkânlarının aynı olamayacağını savunmaktadır. Annesinden haram kan ve haram süt alıp, haram lokma ile büyütülen çocuğun helâl lokma ile büyütülen çocukla aynı karaktere sahip olmaları imkânsızdır.

Buna rağmen, İslâm eğitimi haram lokma ve sütle oluşan karakterin eğitilebileceği imkânını da ileri sürmektedir. Başka bir ifadeyle, İslâm eğitimi, doğuştan herkesin eğitilebilecek bir yapıya sahip olduğu, eğitilememe durumunun sonradan kazanıldığı inancını benimsemektedir.

Bu noktadan hareket eden Ragıb el-İsfahanî Tafsîlu'n-Neş'eteyn ve Tahsîlu's-Saadeteyn isimli eserinde A'raf Sûresi'nin 57. ayetini izah ederken, ilginç izahlar yapmaktadır. Haram lokma ve haram sütün çocuğun terbiyesinde meydana getireceği etkiyi ayetler ışığında anlatır. Bu ayetteki "beledü't-tayyib=temiz beldeden" kasıt, verimli bir arazidir. Temiz ve verimli bir araziye helâl lokma ve sütle büyüyen ana ve baba adaylarının çocukları ilâhî müdahale ile büyüyecektir. Pis araziden kasıt, haram lokma ve sütle büyüyen ana-baba adaydır. Bu tip ana-baba da, işe yaramayan ve toplumda problem haline gelen çocuklar dünyaya getirecektir.

Çocuğun meydana gelmesindeki esas sebeplerden olan, babanın sulbünden intikal eden meni ile, ana rahmindeki yumurtanın meydana geldiği maddenin unsurlarının çeşitli olmasının tesiri vardır. Şu halde, babanın menisi ile ana karnında çocuğu besleyen maddeleri meydana getiren unsurların ve eşyanın haram olmalarının çocuğun karakterine tesiri vardır. (2)

Terbiye konusunu, beslenmenin haram ve helâl yollarla olması meselesine kadar derinlemesine indiren İslâm Peygamberimiz, (S.A.V.) vasıtasıyla da buna bir açıklık getirmektedir. Hz. Muhammed (S .A.V.) haram lokma ile büyüyen kızla evlenmemesi veya haram lokma ile büyüyen erkeğe kız verilmemesini önerircesine şöyle der: "Meniniz için en hayırlı olanı araştırıp evlenin" (3) Burada Peygamberimiz, eğitim olgusunu doğumdan önce, ana-babanın evlenme olayına kadar indirmektedir.

"Maddî yaratılış gereği çocuk, ana-babadan renk, sima gibi vasıfları alırken, manevî bakımdan da ana-babanın sahip olduğu temiz seciye, izzet, şeref, iyi ahlâk ve tabiat, yahut bunların aksi olan çirkin huy ve davranışları veraset yoluyla alır" diyen İsfahanî, (4) İslâm terbiyesinin oturduğu temellerin en önemlilerinden birinin "VERASET" olduğuna dikkati çekmiştir.

Batı eğitiminde "veraset" kanununa dikkat çekilmesine rağmen, bu konuda İslâm eğitimi kadar derinlere inilmemiştir. Batı eğitiminde ise, helâl ve haram konusu yer almamaktadır. Eğitimde, evlenme hadisesine de dikkat çekilmemektedir. Diğer taraftan,

İslâm eğitiminde bu hususlar bin dört yüz sene önce yer alırken, Batı âlemi, bir veraset anlayışına yüzeysel bir şekilde uzun asırlar sonra gelebilmiştir. İnsanın mayasındaki unsurların haram olup olmamasına dikkati çeken İslâm eğitimi, burada da insanın cüz'î iradesine bir yer aramış ve bulmuştur.

3- İslâm eğitim anlayışına göre, öğretim ana karnında başlar. Bir bakıma biz buna insan ruhunun doğum öncesi programlanmasıdır, diyebiliriz. Konuyu iyi anlayabilmek için, Kur'an-ı Kerim ile Peygamberimizin bu husustaki görüşlerine beraberce yer vermemiz gerekmektedir.

Hız. Muhammed (s.a.v.), çocuğun anne karnında geçirdiği safhaları anlatırken, çok önemli bir noktayı bize şöyle izah eder: "Çocuk anne karnında 40 gün meni olarak bulunur, sonra bir kan pıhtısı, , sonra bir et parçası durumuna gelir. Daha sonra da, Allah Teâlâ, bir melek gönderir de ona ruh üfler." (5)

Aslında bu hadis, Hac Sûresi'nin 5. ayetinin bir tefsiridir. Hadis bize, çocuğa anne karnında belli bir tekâmül gösterdikten sonra, insan ruhu üfürüldüğünü göstermektedir. Bu safhanın da 120. günden itibaren başladığını belirtmektedir. Çocuğun ana karnında hareket etmesi, bu hareketi ananın hissetmesi anı, ona insanî ruhun üfürüldüğünü ifade etmektedir.

İşte Kur'an-ı Kerim ve İslâm düşüncesinde önemli bir yer işgal eden "Elest Bezmi" ana karnında, çocuğa insan ruhunun üflendiği anda başlamaktadır. Sanıldığı gibi, Allah, ruhları yarattığı zaman, onları bir araya toplayıp, onlara yönelttiği bir soru olarak başlamamıştır. Başka bir ifadeyle "Elest Bezmi" bir anda olup bitmiş bir olgu değildir. Sonra ruh Allah'tan bir parça olduğu için, yaratılmıştır denemez. Demek ki, "Elest Bezmi" devam etmektedir. İlk insanın yaratılışından itibaren kıyamete kadar devam edecektir.

A'raf Sûresi'nin 172. ayetini dikkatle incelediğimizde, Elest Bezminin yaratılmadan önce değil, yaratıldıktan sonra, ama doğumdan önce olduğu esasını anlamış olacağız. Ayette, Adem-oğlunun bellerinden zürriyetlerini aldığı andan itibaren kendilerini kendilerine şahit tutarak "*Ben sizin Rabbiniz değil miyim?*" sorusunu sormuştur. "Zuhur" kelimesi, babadan meni, anadan yumurtanın alınması ile "Zürriyyet" in teşekkül etmesinin gerçekleştiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle, yaratılma olayından sonra bu sorunun sorulduğunu ve bunun da Hız. Peygamberimizin 120. günde insan ruhunun üfürülmesi olgusuna uygun düştüğünü anlıyoruz.

Ruh bedene girince, Allah onu bu soruyla programlamaktadır. Ayetin devamında bu öğretim faaliyetinin neden dolayı yapıldığı anlatılarak insanın Ahirette bundan habersiz olduğu mazeretini ve sorumlulukları sonradan aldığı eğitime yüklememesinin önemini göstermek istemiştir.

insan dünyaya gelip, Allah'ını inkâr edince, doğmadan önce kendisine öğretilen bilgiye ters bir harekette bulunmaktadır. Bir bakıma, programlanan şuur altını bozacak virüse yakalanmış olmaktadır. Bu virüs, insanı "Elest Bezmi" nin dışına atan herhangi bir fikir, öğreti, ideoloji ve eğitim olabilir. Bir bilgisayar programını bozan virüs gibi, onun da bilinç altı programı bozulmaktadır. İşte ilâhî öğretim, ana karnında başlayarak, beşerî eğitimin hangi doğrultuda yürüyeceğine rehberlik etmektedir.

4- İslâm eğitiminin doğum öncesi ve sonrasında devam eden ve Batı eğitim sistemlerinde bulunmayan en önemli ilkelerden biri de "dua" dır. Dua, İslâmî eğitim anlayışı ile diğer sistemleri birbirinden ayıran en önemli faktördür. Duanın eğitimde yer alması, insanı eğitenlerin aczini ifade etmektedir. İnsan terbiyesi, herhangi bir canlının terbiyesine benzemez. Genelde hayvanlar, doğdukları anda türlerinin gerektirdiği hareketi yapmak için, eğitime ihtiyaç göstermezler. Ördek yavrusu, yürümeyi öğrenmek için, annesinin eğitimine ihtiyaç duymaz. Oysaki, insanın bir kelime söyleyebilmesi ve bir adım atabilmesi için bir yıla yakın bir süre, öğrenmesi gerekir. Diğer taraftan, insan kendisine kabul ettirilmeğe çalışılan her şeye tepki gösteren bir varlıktır. Bu özelliği, onun eğitimini güçleştirmektedir. Eğer biz, onun mânevî yönden mükemmel bir seviyede olmasını istiyorsak, iş gittikçe zorlaşmakta hattâ eğiticinin gücünü aşmaktadır.

Eğitimin bu noktasında Peygamberler bile aciz kalmakta ve onun için devreye duayı sokarak ilâhî müdahaleyi istemektedirler. Eğitici, Peygamber olsa bile, kendi gücü ile eğitim faaliyetini yüksek bir oranda yürütmesi mümkün değildir. Hattâ eğittiği kişiler kendi çocukları olsa bile. Eğitimin öyle bir alanı vardır ki, beşerî iradenin eğitici olarak orada faaliyet yürütmesi çok güçtür, hattâ imkânsızdır, denilebilir. Kur'an'î anlamda buna "hidayet" diyoruz. İnsanın ilâhî mânada, hem fikren ve hem de imanî mânada doğru yola girmesi, Allah'ın müdahalesi olmadan imkânsızdır. Bunun içindir ki, "Hidayet, Peygamberlerin eğitim faaliyetleri alanı dışında tutulmuştur. Bu gerçeği Bakara Sûresi'nin 272. ve Kasas Sûresi'nin 56.

ayetlerinde görmekteyiz: "*İnsanların doğru yola (hidayete) gelmesi senin görevlerin arasında değildir. Fakat, Allah dilediğini doğru yola getirir.*" "*Doğrusu sen, her sevdiğine hidayet veremezsin. Fakat Allah, dilediği kimseye hidayet verir...*" Bu ve bunlara benzer bir çok âyetlerde bu gerçeğe raslamaktayız. Yusuf Sûresi'nin 103. ayeti eğitim faaliyetinin eğiticinin isteğine göre yürütülemeyeceğini göstermektedir. "*Sen ne kadar şiddetle arzulasan da, yine insanların çoğu iman edici değildir.*"

Ayetler bize bir taraftan, beşerî eğiticilerin eğitim alanında sonsuz bir kudrete, her istediğini yapabilecek bir yetkiye, insanların tümünü doğru yola götürebilecek bir güce sahip olmadıklarını gösterdiği gibi, diğer taraftan da, hidayetin ilâhî iradeye bağlı olduğunu vurgulamaktadır. Aynı zamanda bu ayetler, beşerî terbiyenin ilâhî terbiye ile ahenkli bir şekilde yürüyünce büyük bir başarıya ulaşabileceği ne de işaret etmektedir.

Öte yandan aynı ayetler, eğiticinin görevini yerine getirip getirmediğinin kararını verirken, kendisine bir teselli olması bakımından da önem taşımaktadırlar. İnsanların hidayete girmemeleri eğitici için, üzücü bir hadise halini almamalıdır. "Eksera'n-nâs" kavramı, insanların çoğunun doğruyu göremeyeceğini belirtirken, bu teselliyi ortaya koymaktadır.

İşte beşerî eğitimin bu ölçüde sınırlı olması, devreye ilâhî eğitimin girmesini zorunlu kılmaktadır. İlâhî müdahalenin gerçekleşmesi için de, eğiticinin ve ana babanın dua etmesi gerekmektedir. Bu metodu, ilk Peygamberden itibaren, bir çok Peygamberde görmekteyiz. Özellikle Hz. Adem'in hanımı gebe kalınca, onunla beraber Allah'a hayırlı ve sağlıklı bir çocuk için dua etmeleri dikkat çekicidir. "*Nihayet gebeliği ağırlaşınca, her ikisi Rableri olan Allah'a şöyle dua etmişlerdir: Eğer bize bedenen ve manen sağlıklı bir çocuk verirsen, yemin ederiz ki, sana şükredenlerden olacağız.*" (A'raf Sûresi, ayet 189).

Ayet-i Kerîme'de "salih" kelimesinin yer alması, Hz. Adem ve hanımının böyle bir sığata sahip bir çocuğu yetiştirmekten aciz olduklarını hissettiklerini ve bu nedenle Allah'tan yardım istediklerini ifade etmektedir. Aslında, Hz. Adem ailesinin dışıda çocuğu doğru yoldan çıkacak şekilde etkileyecek insanların bulunmamasına rağmen, "salih" bir evladı yetiştirmenin nedenli zor olduğunu anlayıp, Allah'ın yardımını dilemeleri, eğitim için çok önemli bir metodu bize bırakmaları, dikkat çekici bir husustur. Dikkat edi-

lirse, "Dua" çocuğun dünyaya gelmesinden önce yapıldığı görülecektir. Böylece, eğitimin dua boyutu, hem doğumdan önce ve hem de doğumdan sonra işlevini yürütmektedir.

Hız. Adem'in hissettiği duygunun başka bir çeşidini Hız. Zeke-riya'nın hissettiğini görüyoruz. Meryem Sûresi'nin 5. ayetinde ken-disinden sonra yerini alacakların yeterliliğinden endişe eden Hız. Zekeriya, Allah'tan güçlü bir evlat istemektedir. Ayet bize, yetişkin neslin yetişmekte olan nesli istediği seviyede eğitmesinin zor olduğunu, onun için de, ilâhî yardımı istemenin gerektiğini göstermektedir.

İnsana her zaman, her yerde istenilen düzeyde eğitim vermek zordur. Eğitimcinin elinde, her şeyi beceren bir sihirli değnek ola-mayacağına göre, gelecek neslin yetişmesinden daima bir endişe içinde olmas gerekir. Bu endişe, onu daima çare aramaya sevkede-cektir. İslâm'a göre, bu çarelerden biri de, ilâhî iradenin müdahale-sini istemektir.

Bu endişeyi her zaman duyan ve kendi gücünü yeterli görmeyen Hız. İbrahim ve onun oğlu Hız. İsmail, bakınız nasıl dua ediyorlar: "*Ey Rabbimiz, bizi sana teslim olan kul eyle ve bizim neslimizden sana teslim olan bir ümmet meydana getir...*" ;"*Ey Rabbimiz, soyu-muzdan gelen müslümanların içinden, onları günahlardan temizleyen bir Pey-gamber gönder...*" (el-Bakara, 129).

Her iki ayet, Peygamber bile olsa, bir noktadan sonra, kendini nedenli yetersiz hissettiğini, eğitim olgusuna ne derece ehemmiyet verdiğini, güçsüz kaldığı yerde nereye baş vuracağını göstermektedir. Doğruyu bilen ve doğruyu takip eden bir toplumu meyda-na getirip, kendi görevini kendinden sonra yürütecek bir nesli yetiştirmek kadar zor bir göreve rastlamak mümkün değildir. Allah'a dua etmeksizin bunun üstesinden gelebileceğini sanmak hayalciliktir. Yetişmekte olanları, istenilen kıvamda yetiştirmenin çıkar yollarından birisi de, Allah'ın yardımı için dua etmektir. Bu gerçeği gören Hız. İbrahim, başka bir duasında Allah'a şöyle yal-varıyor: "*Rabbim! Beni ve neslimi namaza devam edenlerden eyle...*" (İbrahim 40).

Bu ayetten anlaşılıyor ki, bir baba zorla çocuklarına namaz kıldırma yerine, onların ibadete karşı içlerinde itici bir gücün mey-dana gelmesi için, çaba göstermelidir. Bunu da, ancak Allah'ın yardımı ile yapabileceğinin şuurunda olmalıdır. Çünkü Allah'ın müdahalesi, dıştan ziyade insanın içinden gelen bir dalgalanma, bir samimiyet ve bir yönelmeyle kendini gösterecektir. Hız. İbrahim bu-rada kendinden emin olmadığı için, ibadete devam etmesini

Allah'tan bekliyor. Kendisinin tatbik etmesinden sonradır ki, nesli için de aynı duayı yapmaktadır. Bu şunu ifade eder: Bir babanın kendisine tatbik etmediğini, çocukları için istemesi mümkün değildir.

Allah Teâlâ bu dua usulünü müslümanın bir vasfı olarak ele almaktadır. Furkan Sûresi'nin 63. ayeti ile 77. ayetleri arasında Rahman'ın kulu olanların özelliklerini sayarken, 74. ayette müslümanın şu şekilde dua edeceğini ileri sürüyor: "*Müslümanlar,- Ey Rabbimiz! Bize hanımlarımızdan ve nesillerimizden gözlerimizin nuru olacak iyi kimseler yetiştir ve bizi korunan kimselere önder yap.*"

Görüldüğü gibi, "Dua" İslâm eğitiminin temel ve önemli usül-lerinden biridir. Duasız eğitim, susuz çeliğe benzer. Duasız eğitim, Allah'ın mülkünde, O'nun müdahalesi olmadan bir işi yapmaya benzer. Duasız eğitim özsüz, yönsüz ve rehbersiz bir eylemi andırır.

Dua, insanı Allah'a yaklaştıran, Allah'ın rahmet ve inayetini celbeden, nesiller için, ilâhî müdahaleyi takdir alanına sokan ve onlar için ilâhî bereketi artıran bir hareket noktası ve bir bağlantı kanalıdır.

Netice olarak diyebiliriz ki, İslâm eğitimi ile Batı eğitim sistemleri arasında derinlemesine esaslı farklar vardır: İslâm eğitimi doğum öncesinden başlamaktadır. İnsanı "tabiat ananın" ürünü değil de, ilâhî iradenin meyvesi olarak görmektedir. Yaratılışındaki unsurların meydana geldikleri maddelerin helâl ve haram olmasına çok büyük önem vermektedir. Ana-babanın karakterinin çocuklarına tesir edeceğine inanır. İlk öğretim faaliyetinin "*Elest Bezmi*" ile başladığını ön görmektedir. İnsanın bilinç altının bir nevi programlanması şeklinde ele aldığı "*Elest Bezmi*"ni eğitim için bir hareket noktası olarak kabul eder. Eğitimde ilâhî medahaleyi zorunlu görür. İlâhî müdahalenin "dua" yoluyla elde edilebileceğine inanır. Yukarıda zikredilen prensip ve metodları Batı eğitim sistemlerinde bulmak mümkün değildir.

DİPNOTLAR

- 1- İbn Sînâ, Kanun fi't-tıbb, s. 68.
- 2- Ragıb el-İsfahanî, Tafsılı'n-neş'eteyn ve Tahsılı's-saâdeteyn, Mısır, 1323, s. 49
- 3- Camiu's-sağîr, C.I, 130
- 4- Ragıb el-İsfahanî, a.g.e., s. 49
- 5- Camiu's-sağîr, I, 88